

Lokal Historisk Forening for Tølløse Egnen

Efterår 2011

*Telefonistinder på Tølløse Central i 1950'erne (foto: Else Hansen).
Læs inde i bladet om, hvordan det var at være telefonistinde i Kr.
Eskilstrup*

Pest og kolera, to af verdens store epidemier, var temaet for overlæge Torsten Sørensens foredrag, der blev afholdt i Aktivitetshuset Tølløse d. 14. april.

Koleraen kom oprindeligt fra Bangladesh, og op gennem tiden har der været flere alvorlige angreb af sygdommen. Værst gik det til i 1853, hvor 6688 personer døde – flest af dem var bosiddende i København. De følgende år forbedrede man de hygiejniske forhold betydeligt, bl.a. ved at kloakere, bygge nye hospitaler, etablere vandværker og lave regler for, hvor tæt man måtte bygge i byerne.

Der har været 3 store pestepidemier: år 540, 1350 og 1711. Ved "Den sorte Død" i 1350 døde ¼ af Europas befolkning, og hele byer blev lagt øde. I 1711 kom pesten for al-

vor til Danmark – Kong Frederik IV flygtede til Koldinghus, hvor han tog ophold, og flåden stak til søs for at undgå smitten. For det gik igen hårdest ud over befolkningen i København: da epidemien klingede af sidst på året, var 20.000 af byens 60.000 indbyggere døde. Torsten Sørensen fortalte med baggrund i sin store viden levende om de forfærdelige tider dengang og gav de omkr. 60 tilhørere en interessant og spændende aften.

Udflugt tilbage i tiden – Orø og Hestebedgård

Den 12. maj benyttede 45 medlemmer sig af den smukke forårsaften til at tage med på turen til Orø.

Vi mødtes ved færgen ved Hammer Bakker, hvor vi samlede os i 9 biler for at sejle over. Øen er stor, og der er etableret trampestier næsten hele vejen rundt. Vi kørte nu i bil. Det første mål på turen var Hestebedgård i Bybjerg. Denne gamle gård har været i samme slægts eje i 300 år. I 2008 skænkede den sidste ejer, Kjeld Larsen, bygningerne og haven til Hestebedgårds Venneforening, som arbejder for at bevare gården som mindestue og kulturhus. Stuehuset er bygget i 1849 og fik en murstensfacade ud mod gårdspladsen i 1899.

Det følte lidt som at invadere et hjem, når vi var så mange. Så vi delte os op i tre grupper for at se stuehus, stald og lade, og den lille udstilling om Transport på og til

Torsten Sørensen (foto: Sv. Å. Jørgensen)

Orø. Udstillingen gav et godt indtryk af øens centrale placering midt i Isefjorden. Der er spor af landingspladser fra vikingetid og handelspladser fra Middelalderen. Der er lavvandede bugter, der indbyder til adgang til øen. Derfor har der også været et forsvarsanlæg på Stensbjerg. Dengang var tilknytningen til Roskilde Stift reelt større end til Holbæk.

At komme ind i stuehuset er som at træde mindst 70 år tilbage i tiden et sted på landet. Kjeld Larsen, som overtog gården efter sine forældre og som selv boede på gården i mange år, har intet æn-

dret. Han sov i sit gamle karlekammer – forældrenes fine soveværelse stod ubrugt hen. Der er nu redt seng med de gamle olmerdugsdyner ('Døde høns', sagde en af deltagerne), og nattøjet lå fremme.

For Kjeld Larsen var der ingen grund til at lave om, for der var rart og hyggeligt i både opholdsstuen og den fine stue. Køkkenet - en moderne husmors mareridt - fungerede, og der var indrettet et badeværelse med toilet, håndvask og bruser. Det var hans barn-domshjem, og den slags laver man ikke så let om på.

For os – tidsrejsende fra det 21.

I stuerne på Hestebedgård (foto: John Jeppesen)

Én af de gamle scrapbøger (foto: John Jeppesen)

årh. – var det en utrolig oplevelse at se de store stakke af scrapbøger, som Henrik Larsen og hans kone havde samlet over årene. Bøgerne var hjemmelavede af brunt indpakningspapir, og udklippene var ordnet efter person eller emne. Man ødslede ikke penge på købte scrapbøger. Der var familieportrætter på væggen, og i den fine stue lå en stak modeblade, der kunne give inspiration til den, der vil sy sig en 'ægte model' fra trediverne. Lommebøger var gemt med optegninger om, hvad man havde gjort en bestemt dag og nogle små digte. Henrik Larsen, Kjelds

far, førte dagbog over, hvad der skete på øen. Her kunne man tilbringe flere timer med at glædes over, at Henrik Larsen tog sig tid til at registrere alt, hvad han fandt interessant. I den gamle matrikelregistrant, et kartotek over personer og gårde, kunne én af deltagerne til sin glæde finde sin mands slægt.

Det mest forbløffende i disse 'lad-os-smide-det-ud' tider er, at denne enestående samling dokumenter er bevaret i et mindst lige så enestående miljø.

Besøget på gården blev afsluttet med munter snak, kaffe og wie-

nerbrød i haven. Herefter kørte vi rundt til de forskellige landingspladser, og ved det sidste sted, Gl. Snave Færgested, fortalte formanden løst og fast om øen og fjorden, mens deltagerne fik sig et glas vin.

Derefter trissede kortegen tilbage til færgen. Første bil kom over med det samme, og inden vi nåede at advare færgemanden om, at der var flere på vej, havde han lagt fra og de andre blev agterudsejlet. Sådan er vilkårene

På travetur i Åmosen.

32 personer trodsede regnvejret og var med på foreningens travetur d. 18. juni. Guide på turen var lokalhistoriker Jørgen Mogensen, Dianalund, og med ham i spidsen fik man både mange faktuel-

*I gåsegang over tidligere tørvegrav
(foto: Sv. Å. Jørgensen)*

*Jørgen Mogensen ved turens start
(foto: Sv. Å. Jørgensen)*

le oplysninger og gode historier fra området med i rygsækken! Landbrugsjorden er dårlig på kanten af Åmosen, og derfor kom tørvegravning (specielt i perioden 1940-1959) til at betyde rigtig meget. Den gav mange arbejdspladser og god indtjening i mange led, både i nærområdet, men også for vognmænd og for banen, idet tørvene skulle transporteres ind til de store byer.

Frokosten blev indtaget i det grønne, og heldigvis var der netop da ophold i regnen. Undervejs på den ca. 4,5 km lange tur fortalte Jørgen Mogensen humoristisk om folk og fæ på egnen. En rigtig fin dag i en pragtfuld natur!

Det store Theselskab blev i år afholdt søndag d. 4. september på Holbæk Museum. I den hyggelige museumsgård havde Lokalhistorisk Forening for Tølløse Egnen en stand, hvorfra der blev serveret "krydderdrøm" og italienske mandelkager. Hertil blev der budt på te: en ølandsblanding med smag af Ølands jordbær. Man kunne og-

så orientere sig i foreningens blad og "Dengang-vi-var-os-selv"-bogen, som blev udgivet for nogle år siden. Desuden kunne man bladre i et prøvetryk af hæftet om Tølløse Remise, der netop er ved at gå i trykken. Standen var bemandet af Sigrid Jørgensen, Susan Jepsen og Marina Wijngaard.

Lokalhistorisk Forening for Tølløse Egnens stand ved Det store Theselskab (foto: Sv. Å. Jørgensen)

Kirke Eskilstrup Sogn

Kirke Eskilstrup (i 1335 kaldet Egilstorp) er annekssogn til Soderup og dannede sammen med Soderup en selvstændig sognekommune indtil kommunesammenlægningen med Tølløse i 1968.

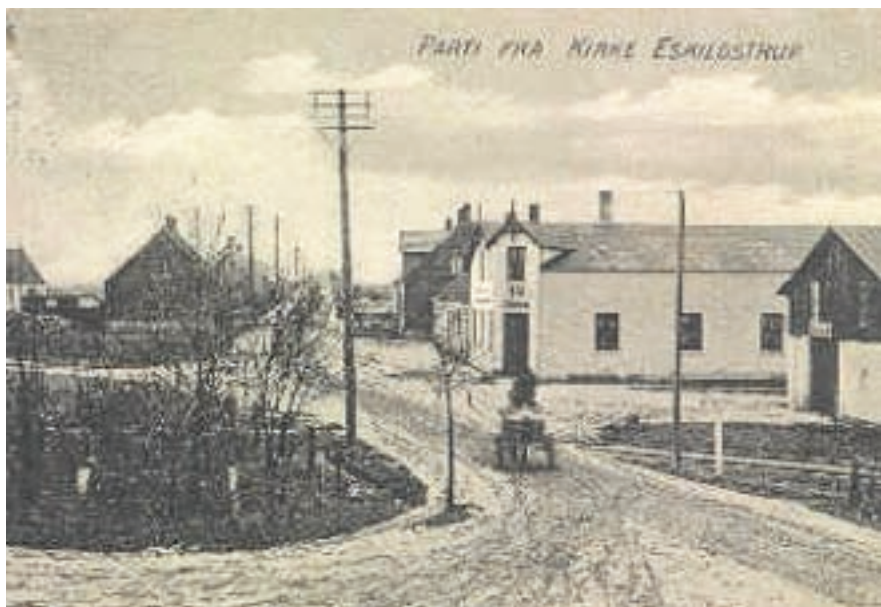
Kirke Eskilstrup har altid været betragtet som et annekssogn, uanset at der i 1901 blev anlagt station i Kirke Eskilstrup i forbindelse med etablering af Høng - Tølløsebanen, og at der som følge heraf blev skabt grobund for et livligt handels- og håndværksliv. Sognet er mindre end Soderup. Der hører "kun" tre landsbyer til sognet, nemlig Sønderstrup (i 1278 Synest-

horp), Stestrup (i 1400 Stersthorp) og Bårup (i 1465 Borup)¹. Sognet ligger omgivet af Soderup, St. Tåstrup og Tølløse sogne. Fra syd-øst breder sig et bakkelandskab med Stestrup Bjerg som det højeste punkt (102 m.o.h.), og det så falder mod nordvest ud mod den flade Tysinge Mose. Tysingeområdet med de store flader og høje himmelhvælv danner en fin kontrast til det bakkede landskab mod syd. Mange nyder at gå tur "ud i Tysingen".

Anneksforholdet kom også til udtryk ved, at Annexgården, som ligger op til kirken, skulle stille et

Omkring kirken i Kr. Eskilstrup (postkort, Tølløse Lokalkarkiv)

Parti fra jernbaneoverskæringen i Kr. Eskilstrup (postkort, Tølløse Lokalarkiv)

omklædningsværelse til rådighed for præsten samt staldplads til to præstelige heste. Indtil 1909 tilhørte kirken Aastrup (Den Danne-manske Stiftelse), så den har ikke været folkekirke i særlig mange år i forhold til dens alder².

I 1890 var der 586 indbyggere i sognet. Hovederhvervet var landbrug og håndværk samt en del tørveskæring³.

¹J. P. Trap Danmark, femte udg., Holbæk Amt, bd. III, 2, Gads Forlag, 1954.

²Danmarks Kirker, Holbæk Amt, National-museet, 1980.

³Trap Danmark, andet bind, Gads Forlag, 1898.

Kirke Eskilstrup i begyndelsen af 1900-tallet

Landsbyen Kirke Eskilstrup var en samling gårde og huse placeret omkring kirken, indtil Høng - Tølløsebanen blev anlagt. Stationsbyen betød udvikling af forretningsliv og samling af en række funktioner, der var en konsekvens af den demokratiske og teknologiske udvikling. Demokratisk fordi andels- og højskolebevægelsen prægede samfundsudviklingen. Teknologisk fordi industrisamfundet var i sin vorden med mange nye opfindelser, der påvirkede og medvirkede til ændrede livsformer og nye muligheder.

Således bliver Kirke Eskilstrup stationsby centrum for det nære opland, og hertil hører landsbyerne i kirkesognet. I løbet af 25 år stiger befolkningstallet til 866 indbyggere. I 1916 var der ifølge folketællingen to købmænd, to skomagere, barber, slagter, bager, papirhandler, urmager, blikkenslager, karetmager, sadelmager, smed, maler, tækkemand, kurvemager, murer, maskinfabrikant, møller, hotel samt vaskeri med "fransk vask og strygning". Desuden var der post- og telegrafstation, telefoncentral og dyrlæge. Ovennævnte opremsning viser, at alt kunne ordnes fra Kirke Eskilstrup. Der var ikke behov for at tage andre steder hen. Det hele var der.

I Stestrup var der både forskole og hovedskole, købmand, andelsmejeri og mølle. I Bårup var der købmand samt en mølle nord for byen.

Sammenfattende kan man sige, at overgang fra et lille landsbysamfund til en ganske vist mindre stationsby betød, at stationsbyen blev centrum. Kirken og de gamle gårde og huse lå perifert i den vestlige ende. Denne centrale placering fastholdes op gennem 1900-tallet. Endnu i 1930'erne var der fem købmænd i byen. Der blev bygget kommunekontor og plejehjem ved den navnkundige Holbæk-arkitekt Marius Pedersen. Der var en lokal sparekasseafdeling, politistation og andelskølehus, og i Søn-

derstrup var der sæbefabrik, konserverfabrik og store frugtplantager, så det var et funktionsdygtigt samfund. Ved juletid blev der pynnet op, og så gik man på juleindkøb og så på juleudstilling i kirkebyen.

Kirke Eskilstrup i 1950'erne

Befolkningstallet er nu steget til 965 indbyggere⁴. I Stestrup var skolerne blevet nedlagt og til gengæld blev der bygget en centralskole, hvor der i forvejen var placeret et idrætsanlæg. Skolen er en typisk centralskole fra den periode med lave klasserumsfløje og en forhøjet midtfløj, der rummer gymnastiksalsfaciliteterne. Overalt i Danmark kan man finde den typiske skole placeret midt på en mark, fordi placeringen ofte var et kompromis mellem flere skoledistrikter. Skolerne er også udtryk for, at industrisamfundet er på vej, og undervisningen skal have samme indhold i by og på land. Skoleloven af 1937 indeholdt den første reform herom, og der blev også bygget få centralskoler, som skulle opfylde skolelovens formål. Men den udvikling blev sat i stå under 2. Verdenskrig, hvorefter den tog fart i 50'erne. De fleste centralskoler blev bygget i 50'erne, og 1100 landsbyskoler blev nedlagt i samme periode. Men det skete ikke uden sværdslag.

⁴Som note 1.

Erindringer om Stestrup skole

I Soderup-Eskilstrup kommune havde man besluttet, at der skulle bygges centralskole i henholdsvis Soderup og Kirke Eskilstrup. Den første bliver bygget i Kirke Eskilstrup (Stestrup) og stod færdig i 1956, hvorefter forskolerne og hovedskolerne i Tingerup og Stestrup blev nedlagt i den følgende tid. Hovedskolen i Soderup fortsatte med 3. og 4. klassetrin nogle år. Forskolen i Soderup bevarede og blev først nedlagt i 1981, da fru Jensen gik på pension.

Skolen er tegnet af arkitekt Monrad Hansen, Holbæk. Hans skoleplan findes mange steder i de gamle Holbæk og Sorø amter. En pendant findes i Munke Bjergby på vejen mellem Stenlille og Slagelse.

Ole Juul var skoleleder på skolen fra 1958 – 1982. Birgitte fortæller, at placeringen af skolen skyldtes, at gymnastikforeningens boldbaner lå her, og jorden kunne tilkøbes af gdr. Jochumsen. Ved ansættelsessamtalen, som fandt sted i præstegården i pastor Helms' dagligstue, fik Ole Juul at vide, at en af de første vigtige opgaver ved stillingen var, at han snarest efter ansættelsen skulle informere på et beboermøde i Bukkerup Forsamlingshus om de gode argumenter for, at der kun var behov for én centralskole i kommu-

nen. Det må siges at være noget af en mundfuld for en ung nyan-sat leder på en ny skole at skulle fortælle, at der i øvrigt ikke var behov for flere skoler. Men med gode argumenter lykkedes det at skabe en positiv stemning for kun den ene skole. Der var solide økonomiske argumenter for, at det ville være for dyrt at skulle have to skoler med dyre faglokaler, to ledere etc. Til gengæld bevarede som nævnt Soderup forskole, og der blev givet løfte om, at elever fra Soderup og Tingerup skulle transporteres. Det skete med vognmand Fritz Petersens folkevognsrugbrød.

Skolen viste sig hurtigt at være for lille. Og der gik flere år, inden pladsmanglen blev afhjulpet med en ny fløj, nemlig 62-fløjen. Senere blev 77-fløjen bygget til.

Pladsmanglen blev afhjulpet ved indførelse af femdagesuge. Dengang var lørdag stadig skoledag, men alle klasser fik en ugentlig fri-dag på rullende dage. Det var børnene absolut ikke utilfredse med. Femdagesugen blev først indført omkring 1970.

Ole Juul ønskede at få telefon installeret på skolen, men det kunne rigtignok ikke lade sig gøre. Det var for flot, så i flere år måtte skoleinspektørens privattelefon være partstelefon med skolens. Birgitte har ofte måttet løbe over skolegår-

Stestrup Skole ca. 1958.

den med besked om, at man igen havde glemt "at slå knappen ned". Men efter et par års forløb fik skolen egen telefon.

Skolekommissionen holdt deres møder på skolens lærerværelse, og her trakterede Birgitte med kaffe og kage undervejs på mødet. Sognebiblioteket lå i præstegården, jf. artikel i forrige nummer om Soderup. Først i 1959 blev biblioteket overflyttet til skolen, hvor lærer Hjermind blev bibliotekar.

Omkring skolen lå tjenesteboliger til lærerne. Der var desuden tjenesteboliger i Stestrup og Kirke Eskilstrup. Det betød, at lærerne var naturligt integreret i lokalsamfundet og tog aktivt del i det.

Ole Juul var leder af den lokale aftenskole, og der var altid stor aktivitet om eftermiddagen og aftenen

med keramikhold, engelsk, husflid og meget andet. Birgitte mindes de store fine udstillinger, som arrangeredes i forbindelse med aftenskoleafslutningerne. Blandt mange andre underviste Inger Gyldenkerne i håndarbejde, og resultatet – bl.a. nogle utrolig flotte broderede duge - kunne ses på udstillingerne.

Skolen holdt gode store skolefester, altid med et fornuftigt formål, f.eks. at samle ind til et klaver eller et filmapparat. Der var stor tilslutning til disse arrangementer, ligesom der var stor tilslutning de årlige idrætsstævner, som blev afholdt på skift rundt omkring på de forskellige skoler i området.

Sammenfattende kan man sige, at med centralisering af skolevæsenet på landet blev de nye skoler understøttet med moderne faglokaler

Erindringer om Stestrup skole ved Birgitte Juul og Inger Schultz Hansen

Stestrup Skole ca. 1965.

og moderne udstyr i det hele taget. Sammenholdes det med, at der i samme periode bygges tje- nesteboliger til lærerne, var resul- tatet, at skolen blev et centralt kul- turelt mødested i kommunen. Her

var rammerne for afholdelse af foredrag, for uddannelse og efter- uddannelse gennem ungdoms- og aftenskolen.

Kimen til næste bølge af industri- samfundets udvikling findes her.

Stestrup Skole ca. 1978.

Et (op)kald til Kirke Eskilstrup

En dejlig sommereftermiddag sidder jeg hos Jonna Olsen for at høre om, hvordan det var at blive "kaldet" til telefonistinde på Centralen i Kirke Eskilstrup i 1961. Mens vi indtager en dejlig kop kaffe med ostemad til, fortæller Jonna om Centralen og hendes tid der.

Centralen havde til huse i det røde hus, der ligger på Borbergade 24. Tidligere havde den været i Borbergade 22, hvor der også var en urmager.

Jonna var 16 år og lige gået ud af Hvalsø skole, da hun startede i Kirke Eskilstrup, og hun var der i 2 år, inden hun blev elev på Centralen i Tølløse fra 1963 til 1969.

"Det var den rene svir" at være i Kirke Eskilstrup, fortæller Jonna. Man havde vagt enten fra kl. 7-14 eller fra kl. 14-20. Bestyrerinden, Lydia Nielsen, havde selv nattevagten fra kl. 20-7.

Der var altid to på vagt. Og der kunne være rigtigt travlt fra kl. 8-11.

Godt orienteret

Som telefonistinde vidste man meget om folk i byen. Når en abonnent ringede op, og man sagde: "Kirke Eskilstrup", var det kun de få, der bestilte et nummer. Det almindelige var, at abonnenten bad om "købmanden" eller "Marie, du ved".

Da der var 6 - 8 købmænd i byen dengang, så skulle man jo vide, hvilken købmand, abonnenten handlede hos. Men det lærte man efterhånden.

Det var også almindeligt, at man gav Centralen besked, hvis man tog på ferie. Så var der jo ikke nogen grund til at ringe op. Lige sådan var det, hvis man skulle til "kaffeslabberas". Så gav man også lige besked til Centralen.

Huset på Borbergade, hvor der både var urmager og telefoncentral. (Tølløse Lokalarkiv)

Det skete jævnligt, at man passede telefonen for taxa-vognmand Frits Petersen. Hvis han var ude at køre, kunne man tage imod bestilling på en tur.

Hvis der opstod ildebrand et eller andet sted, ringede man straks op til Centralen og sagde "ildebrand". Så sørgede man på Centralen for, at der blev ringet til Falck, og derefter ringede man til de mænd, der stod på brandmandslisten. Det samme var gældende, hvis en abonnent havde brug for en ambulance. Så var det også Centralen, der hjalp med at bestille den.

Klapper og snoretræk

Ind imellem var der stille stunder på Centralen, og så blev der tid til mange kopper kaffe.

Egentlig var det et anstrengende arbejde at være telefonistinde, for

man havde et tungt høreværn på hovedet, og en dragt, der sad i en snor om halsen. Man slog tragten op og ned, afhængig af, om man talte med hinanden eller med en abonnent.

Der kunne blive vældig varmt i rummet, men man kunne ikke åbne vinduer, for der måtte ikke være støj udefra.

I Kirke Eskilstrup var der plads til 200 abonnenter, mens Jonna var der, og Centralen havde 32 snoretræk. Bordet var delt, så der var plads til to.

Når der blev ringet op, faldt en klap ned for abonnentens nr. Telefonistinden satte så et snoretræk ind i abonnentens "hul", og når det ønskede nummer blev sagt, satte man det andet snoretræk ind i det hul, hvorefter man trykkede på en knap. Det bevirkede, at der blev ringet hos abonnenten. Så var der forbindelse.

Når man var færdig med at tale, skulle man endelig huske at ringe af, så telefonistinden kunne se og høre, at man var færdig med at tale sammen.

En telefonistinde skulle gå ind hver 3. minut for at høre, om der blev talt på nummeret. Det kunne abonnenten høre, så måske er det herfra, myten opstod om, at alle på Centralen vidste, hvad der skete i lokalsamfundet. Men som Jonna sagde: "En hemmelighed er kedelig, når man ikke må fortælle den til andre". Så hvorfor lytte?

Kr. Eskilstrup Telefoncentral 1970 (foto: Steen Rasmussen, Sjællands Tidende)

Under hver central havde man en partstelefon. Det vil sige, at 4 abonnenter havde samme nummer, men hver sit bogstav – x, y, v, u.

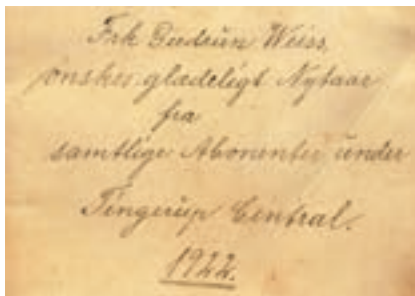
Hvis man skulle ringe til Merløse, Tølløse, Tingerup eller Hvalsø m.m., bestilte man først byen og derpå nummeret. Hvis man skulle ringe til Allindelille, skulle man først over Merløse. Og skulle man ringe til Fyn eller Jylland, måtte man have fat i Rigstelefonen. Ved hver udenbys samtale blev der sat et stopur i gang, og når samtalen var slut, skrev man minuttallet op på små gule mærkater, som man sendte ind til Hovedafdelingen i Nørregade i København en gang om måneden. Herfra blev der så sendt regning ud til abonnenten. Det var dyrere at ringe efter kl. 20, for så betalte man aften- og nattillæg.

Kontrol fra hovedsædet

Centralen i Kirke Eskilstrup hørte under Holbæk, og ca. en gang om måneden blev man aflyttet af Holbæk. Det var for at undersøge, om telefonistinderne gjorde arbejdet ordentligt, om man talte korrekt, eller om man gik ind og hørte, om der blev talt på nummeret.

Fra telefonistindernes start blev man kun ansat, hvis man var frøken, da det skulle være et "kald". Den regel var ophørt, inden Jonna kom til Kirke Eskilstrup.

Centralbestyreren hed Lydia Nielsen, og hun var en ældre dame på omkring 80 år. Det hændte ofte, at

At bestyrerinden på en telefoncentral ofte var vellidt i lokalsamfundet, vidner dette kort fra Tingerup om (Tølløse Lokalkiv)

Jonna skulle overnatte hos hende, når hun havde vagt til kl. 20. På det lille hummer, hun sov i på 1. sal, var der ingen varme, så sengen blev opvarmet af en metalvarmedunk. Men det skete også, at Jonna sov i ægtesengen sammen med bestyrerinden, dog kun nogle få gange.

Efter 2 år i Kirke Eskilstrup blev Jonna elev i Tølløse. Tølløse Central hørte direkte under KTAS. Der blev man ansat og lønnet af KTAS. Først var man til en optagelsesprøve i Hovedafdelingen i Nørregade, og bestod man den, blev man så elev på centralen, hvorefter man kunne kalde sig telefonistinde. Og lønnen var betydelig højere.

I 1969 blev Tølløse automatiseret og centralen nedlagt. Det skete først i Kirke Eskilstrup i 1972. Og det var en af de allersidste centraler, der blev automatiseret.

En herlig og lærerig eftermiddag sammen med den tidligere telefonistinde Jonna Olsen er slut.

Lokalhistorie er også bygningers historie

Nyt møder gammelt – Kr. Eskilstrup Station (foto: Marina Wijngaard)

En del af vores lokalhistorie er forankret i de bygninger, som vore bedsteforældre og oldeforældre lod opføre. Det er morsomt at vide, hvem der byggede ... var det Murer Frede, eller snarere murermester Olsen? Var der en arkitekt in-

volveret, og hvad hed han? Er der en god historie om bygningen eller spørger det måske ligefrem ...bare lidt...? Findes der tegninger?

I slutningen af 1800-tallet blev en række mindre byer i vores område til stationsbyer, enten i tilknytning til Nordvestbanen til Kalundborg eller til Høng-Tølløse banen. Privatbanernes stationsbygninger fra den tid var fine. De er tegnede af arkitekt Heinrich Wenck, som var leder af Statsbanernes Anlægskontor. Disse bygninger er desværre ikke erklæret bevaringsværdige eller fredet. Nu er de fleste overgået til privateje, og anvendes som bolig eller til erhverv, og de er på trods af gode intentioner i fare for at blive 'mishandlet' i ombygninger. Men det er det mindste af problemet. Wenck tegnede også Tølløse Remise, som nu står til nedrivning.

Foreningen Remisen Tølløse gjorde en indsats for at bevare dette stykke kulturarv for stationsbyen, men måtte desværre opgive. Foreningen blev nedlagt i november 2010, fordi bygningen simpelthen var for dårlig og istandsættelse eller snarere genopbygning ville koste mindst en snes mio. Foreningens midler blev overdra-

Elværket på Sofievej i Tølløse (foto: Marina Wijngaard)

get til Lokalhistorisk Forening, som indgik en aftale om, at der skulle udgives et hæfte om remisen. Heri ville man samle de oplysninger om bygningen, som foreningen havde samlet under sit virke.

At samle et sådant hæfte er ikke gjort på en dag. Der skal bl.a. billedmateriale til, og det ligger spredt over mange arkiver, både private og offentlige. Google blev flittigt benyttet og ad den vej blev der etableret kontakter til mange herlige mennesker, som interesserer sig for jernbaner og de tilhøren-

de bygninger, og som ligger inde med private billeder. Ikke alt kunne bruges og ophavsretten skal respekteres, men det var en rejse i jernbanehistorien, der ville noget. Navnlig et besøg i DSB's store museumsremise i Roskilde var en oplevelse. Her bygger entusiaster på en tro kopi af Odin, det første damplokomotiv, der kom til Danmark.

Selv om remisen i Tølløse ikke kunne reddes, så er hæftet dog i det mindste en dokumentation for dens betydning for stationsbyen.

Posthuset i Tølløse (foto: Marina Wijngaard)

Bygningen blev gennemfotograferet og opmålt, og det er nok mere end der kan siges om mange andre: i øjeblikket falder den ene jernbanebygning efter den anden for nedrivningsfirmaers hammer. Pakhuset i Roskilde forsvandt i april, remisen i Ringsted faldt i maj. Privatbanernes stationer 'moderniseres', hvilket betyder at de gamle pakhuse og småbygninger forsvinder.

Men ikke kun jernbanebygningerne, også andre offentlige eller halvoffentlige bygninger er i fare – og det er ofte gode, gedigne bygninger, som giver vore stations-

byer karakter. Det nyeste eksempel er det gamle posthus i Tølløse, som blev tegnet af Kgl. Bygningsinspektør Andreas Clemmesen og blev opført i 1906-07. En fin lille bygning med træk af den pælæstil, som Clemmesen blev kendt for. Da sidebygningen blev tilføjet, fik arkitekten særlig ros for at have respekteret den gamle bygning. Sammen med den gamle bygning, hvor isenkræmmeren har til huse, er den med til at give jernbaneplassen karakter. Kan det virkelig være rigtigt, at en sådan bygning ikke kan erklæres bevaringsværdig og bevares for eftertiden?

Nyt fra Lokalarkivet

Det sidste år har været ret turbulent for Tølløse Lokalarkiv. I forbindelse med budget 2012 måtte Holbæk Bibliotek, som Lokalarkivet hører under, lægge ryg til en større besparelse, der resulterede i, at lokalbibliotekernes åbningstid blev halveret, og der blev fyret personale.

På et tidspunkt kom en lukning af lokalarkiverne i Jyderup og Tølløse også på tale, men heldigvis gik det ikke så galt. Lokalarkivet i Tølløse fik i stedet reduceret åbningstiden og gik fra at have åbent 6 timer om ugen til nu 4.

Udover åbningstiden har der hidtil været afsat 8 timer ugentlig til at registrere og ordne de materialer, der bliver afleveret til Arkivet, besvare forespørgsler, lave udstillinger og meget andet. Disse arbejdsopgaver er der nu kun afsat 3 timer om ugen til. Totalt er det lønnede timetal i Tølløse Lokalarkiv blevet halveret, så der er blevet skruet lidt ned for blusset.

Dette er imidlertid ikke den eneste ændring, året byder på for Tølløse Lokalarkiv. I marts 2007 flyttede vi fra kælderlokaler i det gamle kommunekontor på Hjortholm-

Åbningsdag i Tølløse Lokalarkiv 2010 (foto: Kurt Pedersen)

vej 7 til Tølløse Rådhus på Hjortholmvej 9, hvor der i forbindelse med kommunesammenlægningen blev plads til bibliotek og lokalarkiv. Vi fik lokaler i kælderen, men i september 2009 viste der sig mulighed for at komme ”op i lyset” og få lokaler i forbindelse med bibliotekets udlån. Vi flyttede derfor op i stueplan og fik nogle dejlige, lyse og venlige lokaler, som både personale og brugere har været glade for.

Men ak: Holbæk Kommunes Børnespecialcenter, som vi deler hus med, har brug for vores lokaler! Derfor må Lokalarkivet for 3. gang på 4 år nu rykke andetsteds hen, denne gang til mindre lokaler i den anden ende af bygningen. Indgang vil fortsat ske gennem biblioteket, men nu fra børneafdelingen.

Inden de nye lokaler kan tages i brug, skal der rives et par vægge ned og blændes et par døre. Det-

te vil ske i løbet af september måned, så vi kan flytte ind i begyndelsen af oktober.

Selvom 2011 har været præget af omlægninger og byggerod, har vi dog ikke mistet modet i Tølløse Lokalarkiv. Vi tager stadig gerne imod arkivalier og billeder fra den gamle Tølløse kommune. Vi registrerer og pakker dem ned, så de er gemt betryggende for eftertiden. Vi hjælper slægtsforskere, besvarer forespørgsler i arkivets materialer og formidler også på anden vis den lokale historie.

Så selvom vi er blevet beskåret, er vi her endnu! Kig inden for i Arkivets åbningstid, der er onsdag kl. 13.00 – 17.00. Sæt også kryds i kalenderen ved lørdag d. 12. november, hvor vi holder ”Åbent Hus” på Arkivernes Dag, og hvor hæftet om Remisen i Tølløse vil blive præsenteret.

Kontingent m.v.

Ægtepar 150 kr. Enlige 100 kr.

Kontingentet er for et helt år og kan betales ved mødeaftenerne i januar og februar. Der kan også indbetales på bankkonto 3229 5397081 eller girokonto 5397081 inden 1. marts.

Er der medlemmer, der ønsker transport til møderne? Ring til et af bestyrelsesmedlemmerne, som vil hjælpe med samkørsel.

Medlemmer har gratis adgang til aftenarrangementerne. Kaffe med brød: 30 kr. Gæstebillet: 20 kr.

Løssalgpris på ekstra numre af medlemsbladet: 20 kr.

Dansk Lokalhistorisk Forening (DLF's) kursus og årsmøde

DLF, der er en sammenslutning af lokalhistoriske foreninger i hele landet, har i mange år holdt årsmøde i Hornstrup Centret ved Vejle. I år var mødet flyttet til Dalum Landbrugsskole ved Odense og blev afholdt 8.-10. april.

Dalum Landbrugsskole blev grundlagt af Kristen Kold i 1862 og blev et forbillede på, hvordan fremtidige højskoler skulle se ud. Placeringen af årsmødet var pga. årets kursustema "Det folkelige gennembrud 1870-1920" helt perfekt. Man kunne ikke undgå at mærke historiens vingesus, da mødet blev åbnet i "høresalen" af formanden for DLF Aase Windeballe.

Kurset over de tre dage havde meget kompetente foredragsholdere og omhandlede følgende emner:

1. Grundtvig, det "folkelige gennembrud" og tilblivelsen af lokale grundtvigske kredse.
2. Andelsbevægelsen og dens betydning for det danske samfund.
3. Billedkunsten i perioden 1870 til 1920.
4. Carl Nielsen og den folkelige sang.
5. Var der et folkeligt gennembrud – og hvordan hænger det i givet fald sammen med det folkelige?

6. Bustur til Dalby på Hindsholm – byvandring i landsbyen med museumsinspektør Kurt Risikov Sørensen. Dalby er et fuldendt eksempel på de folkelige bevægelser med mindestenen for Kristen Kold, fri-skolen, valgmenighedskirken og forsamlingshuset.
7. DLF's ordinære generalforsamling, hvor der valgtes to nye bestyrelsesmedlemmer og en ny kasserer.

Som deltager i årsmødet møder man rigtig mange spændende og engagerede mennesker fra hele landet og får mangan en god snak og nyttige informationer.

En aflægger fra sidste årsmøde er et forsøg på inden 2014, der er 100-året for starten af 1. verdenskrig, at udgive en bog med bidrag fra de forskellige lokalforeninger. Indholdsmæssigt skal bogen primært dreje sig om, hvordan man i kommunerne administrerede de mange forordninger, som regeringen udstak i krigsperioden og ikke mindst hvilken indflydelse disse forordninger havde på lokalsamfundet. 7-8 foreninger er p.t. indgået i arbejdet. Fra talerstolen lød der en tak til vores forening fra Historisk Samfund for Sorø Amt; jeg

har personligt afleveret min bedstefars erindringer fra tiden under 1. verdenskrig, hvor han var sognerådsformand i Lyngesogn syd for Sorø. I disse erindringer beskriver han levende de store problemer, man havde i sognene, og på hvilken måde man løste dem.

Redaktionsudvalget til dette blad vil tage temaet "Tiden under 1. verdenskrig på Tølløseegnen" op, når vi nærmer os 2014. Så skulle nogen ligge inde med materiale fra den tid, er det måske en god idé at kontakte redaktionsudvalget eller Tølløse Lokalarkiv.

Forenings-Info

Foreningens møder

Som det fremgår af programmet på næstsidste side, vil alle foreningens møder fra årsskiftet blive afholdt i Aktivitetshuset i Tølløse. Fra dette tidspunkt kan vi ikke længere råde over lokalerne i Ugerløse Fritidscenter, da Holbæk Kommune har sat bygningerne til salg.

Samarbejdsaftale med Tornved Lokalhistoriske Forening

Som noget nyt kan medlemmer af vores forening deltage i arrangementer i Tornved Lokalhistoriske Forening på samme vilkår og til samme pris som denne forenings medlemmer. Dette gælder naturligvis også modsat.

I øvrigt er der nu link på vores forenings hjemmeside (www.tollose.dk/historie) til de fleste andre lokalhistoriske foreninger i Holbæk Kommune, så vi kan følge med i hinandens aktiviteter.

Kommende arrangementer

Torsdag d. 13. oktober 2011 kl. 19.30

Inge & Erling Møllehave, Kr. Såby: Om livskunst – lykkestunder og levet liv

Sted: Ugerløse Fritidscenter

Torsdag d. 10. november 2011 kl. 19.30

Erik Jensen, Nr. Vallenderød: Kan du huske dengang? Livet på Tølløseegnen 1950 til i dag

Sted: Aktivitetshuset Tølløse

Torsdag d. 8. december 2011 kl. 19.30

Nissolog Jørgen Mogensen, Dianalund: Findes der stadig nisser i Åmosen?

Sted: Ugerløse Fritidscenter

Torsdag d. 12. januar 2012 kl. 19.30

Arkivar Inge-Lis Madsen: 2. verdenskrig og besættelsen på Tølløseegnen

Sted: Aktivitetshuset i Tølløse

Torsdag d. 9. februar 2012 kl. 19.30

Grøntsagsavler Søren Wiuff: Verden er så stor, så stor

Sted: Aktivitetshuset i Tølløse

Torsdag d. 8. marts 2012 kl. 19.30

Generalforsamling

Herefter quiz: Hvornår var det nu det var / ved arkivar Inge-Lis Madsen

Sted: Aktivitetshuset i Tølløse

Torsdag d. 12. april 2012 kl. 19.30

Købmand Bjarne Nielsen, Venslev: Landsbyliv som købmanden ser det 1940-2015

Sted: Aktivitetshuset i Tølløse

Medio maj 2012

Besøg på Aastrup Kloster. Begrænset deltagerantal

Lørdag d. 9. juni 2012

Travetur i Suserup-skoven

Lokalhistorisk Forening for Tølløse Egnen og Tølløse Lokalarkiv

Formand

Svend Aage Jørgensen
 Svalevej 1
 4340 Tølløse
 E-mail: svend-aage@tollose.dk
 Tlf. 59 16 10 19

Næstformand

John Jeppesen
 Jernbanevej 19
 4340 Tølløse
 Email: john@tollose.dk
 Tlf. 59 50 09 07

Kasserer

Erik Lausen
 Lindestien 5
 4340 Tølløse
 E-mail: erik@tollose.dk
 Tlf. 59 18 59 22

Bestyrelsesmedlemmer

Ingegerd Christensen
 Lindegårdsparken 9
 4360 Kr. Eskilstrup
 Email: ingeagerd@tollose.dk
 Tlf. 59 18 03 59

Eigil Piil Petersen

Fasanvej 7
 4370 St. Merløse
 Email: eigil@tollose.dk
 Tlf. 57 80 15 10

Marina Wijngaard

Østergade 20
 4340 Tølløse
 Email: marina@tollose.dk
 Tlf. 59 18 58 41

Henrik Schmidt

Syrenvej 26
 4295 Stenlille
 Email: henrik@tollose.dk
 Tlf. 46 18 86 43

Bestyrelsessuppleanter

Inger Schultz Hansen
 Have Borupvej 207
 4360 Kr. Eskilstrup
 E-mail: inger@tollose.dk
 Tlf. 59 18 05 89

Grethe Preisler

Pilevej 90
 4340 Tølløse
 Email: grethe@tollose.dk
 Tlf. 59 19 47 57

Foreningens hjemmeside

www.tollose.dk/historie
 webmaster: John Jeppesen

**Holbæk Arkiverne /
Tølløse Lokalarkiv**

Hjortholmvej 9
 4340 Tølløse
 Tlf. 72 36 70 83 / 72 36 36 24
 E-mail: ilm@holb.dk

Arkivets åbningstider

Onsdag kl. 13.00 – 17.00

Arkivleder

Inge-Lis Madsen
 Nybyvej 62
 4340 Tølløse
 Tlf. 59 18 68 85
 E-mail: nyvang@mail.tele.dk